

УДК 338.2:336.7 (043.3)

*В. П. Загарій,
здобувач, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ*

КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СИСТЕМИ

*V. P. Zagarii,
PhD candidate, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv*

BASIC CHARACTERISTICS OF FINANCIAL SECURITY AS A SYSTEM

У статті досліджено основні параметри та індикатори фінансової безпеки держави. Запропоновано виокремлення фізичної, інформаційної та юридичної безпеки, детально охарактеризовано зазначені види фінансової безпеки держави. Запропоновано індивідуальний, професійний, державний та фінансовий способи забезпечення фінансової безпеки держави, проаналізовано особливості їх застосування. Досліджено комплекс загроз фінансовій безпеці держави та запропоновано виділення активних та пасивних заходів із їх мінімізації.

The basic parameters and indicators of financial security of the state are studied in the article. Physical, information and legal types of financial security are proposed and described in details. Personal, professional, governmental and financial means of providing financial security are proposed; the peculiarities of their use are analyzed in details. The range of threats to the financial security of the state are discovered; active and passive measures of their minimization are proposed.

Ключові слова: *фінансова безпека, фінансова система, монетарні заходи, монетарні інструменти, грошово-кредитна політика, золотовалютні резерви держави, загрози.*

Keywords: *financial security, financial system, monetary measures, monetary instruments, monetary policy, gold and foreign exchange reserves of the state, threats.*

ВСТУП. Україна вступає в епоху глобальної конкуренції, коли для досягнення успіху необхідні якісно нові підходи до розвитку економіки та системи економічної безпеки держави. Насамперед об'єктивною необхідністю, як показує досвід останніх років, є зосередження зусиль на досягненні фінансової безпеки держави. Серед всіх аспектів забезпечення останньої одним із вирішальних чинників надійності та ефективності функціонування всієї економічної системи виступає стан монетарної сфери в країні, адже саме сектор грошового обігу та купа тілу є найбільш чутливим до змін у зовнішньому середовищі. В той же час з огляду на високу залежність української економіки від коливань на світових грошово-кредитних та товарних ринках, низький рівень захищеності вітчизняної фінансової системи від зовнішніх дестабілізуючих факторів питання фінансової безпеки держави сьогодні набуває вирішального значення в процесі забезпечення економічної та національної безпеки України в цілому.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. Дослідження теоретичних основ забезпечення фінансової безпеки держави знайшли своє відображення в працях наступних учених: О.І. Барановського, С.В. Васильчика, О.С. Журавки, В.А. Ліпкана, Г.В. Ложкіна, Л.В. Нечипорука, В.М. Поповича, Г.Дж. Шиназі. Проте аналіз фінансової безпеки показав існування дещо спрощених підходів до розуміння її системності. Незавершеність наукових розробок у даній сфері та істотна практична значущість цієї проблеми в процесі забезпечення фінансової безпеки нашої держави підкреслює актуальність теми дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ. Виокремити ключові елементи фінансової безпеки держави. Охарактеризувати види та розглянути способи забезпечення фінансової безпеки держави. Дослідити комплекс загроз та запропонувати заходи щодо мінімізації загроз фінансовій безпеці держави.

РЕЗУЛЬТАТИ. Поряд із складовими фінансової безпеки держави можна виокремовувати і її підсистеми, які виділяються у механізмі забезпечення. Так, основною підсистемою фінансової безпеки, на наш погляд, є фінансова політика держави, адже саме завдяки їй досягається безпека у державному фінансовому секторі. Проведення виваженої фінансової політики досягається завдяки прийнятим концепціям, стратегіям, програмам у економічній, фінансовій, політичній, соціальній, інформаційній сферах. Фінансова політика в кінцевому результаті визначає стан фінансової системи держави, який можна розглядати також як окрему підсистему фінансової безпеки держави, що характеризується власними фінансовими індикаторами та параметрами.

Інститути забезпечення безпеки у державному фінансовому секторі, їх наявність, склад та завдання є підсистемою фінансової безпеки держави, адже саме на них покладено завдання з реалізації фінансової політики. Дана підсистема включає основні суб'єкти фінансової сфери держави: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рада національної безпеки і оборони України та інші. Виходячи з вище наведеного, можна стверджувати, що фінансова безпека держави є однією із найвагоміших ланок національної економічної безпеки; виступає окремою системою і включає в себе власні елементи, аналіз яких дозволяє нам виокремити основні параметри та індикатори, які характеризують рівень фінансової безпеки держави:

- рівень дефіциту бюджету;
- величина дефіциту платіжного балансу;
- ліквідність банківської системи;
- питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі наданих кредитів;
- розмір валютних резервів;
- відношення суми валових міжнародних резервів НБУ до загальної суми річного імпорту;
- стійкість національної валюти та стабільність цін;
- ступінь доларизації національної економіки;
- рівень монетизації ВВП;
- швидкість обігу готівки;
- рівень розвитку вітчизняного фондового ринку;
- інвестиційний клімат;
- ступінь захищеності інтересів інвесторів;
- рівень присутності іноземного капіталу в рамках прямих та портфельних інвестицій в економіку держави;
- стан та розміри зовнішньої та внутрішньої заборгованості.

Виходячи з цього, можна виділити основні загрози фінансовій безпеці держави. Комплекс загроз також можна розглядати як окрему її підсистему, на яку здійснюють вплив інститути фінансової безпеки в процесі реалізації фінансової політики держави. Серед загроз фінансовій безпеці держави виділяють [1, с. 55; 6, с. 291]:

- незавершеність та недосконалість законодавства у фінансовій сфері;
- недосконалість бюджетної політики та нецільове використання бюджетних коштів;
- неефективність податкової системи, ухилення від сплати податків та зростання "тіньової економіки";
- значні обсяги державного боргу та проблеми з його обслуговуванням;
- недостатність фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання для забезпечення відтворювального процесу та інвестиційної діяльності;
- невисока конкурентоспроможність національної банківської системи, низький рівень сумарного банківського капіталу;
- недосконалість фондової інфраструктури, недостатність фондових інструментів, низька капіталізація фондового та страхового ринків;
- зростання впливу транснаціонального капіталу на економіку країни.

З огляду на наявні загрози ми пропонуємо виділяти активні та пасивні заходи із забезпечення фінансової безпеки. Активні заходи – це превентивні дії, які дозволяють мінімізувати або виключити негативний вплив загроз та базуються на прогнозуванні соціально-економічних процесів у суспільстві. Пасивні характеризуються опосередкованим втручанням державних органів в процес забезпечення фінансової безпеки в країні. За такої політики провадження заходів по регулюванню економічних процесів у фінансовій сфері відбувається вже після виникнення загроз фінансовій безпеці держави.

Наявність загроз, їх вплив на розвиток фінансової системи держави та заходи державних органів по упередженню або зменшенню негативного впливу даних загроз тісно пов'язані з таким поняттям як "фінансова стабільність". По суті, фінансова безпека як економічна категорія містить в собі дане поняття. Г. Шиназі визначає фінансову стабільність як "ситуацію, в якій фінансова система будь-якої країни здатна задовільно виконувати три ключові функції одночасно [8, с. 25]:

- фінансова система безупинно та ефективно сприяє розподілу ресурсів в економіці від власників заощаджень до інвесторів і розподілу економічних ресурсів загалом;

- фінансові ризики визначаються й оцінюються на перспективу з прийнятною точністю, а також добре управляються;
- фінансова система перебуває у такому стані, що вона без напруги може абсорбувати фінансові та реальні економічні непередбачувані події".

Аналіз існуючих загроз фінансовій безпеці дозволить нам виокремити її основні види: фізичну, інформаційну та юридичну. Важливою умовою успішного функціонування будь-якого суб'єкта фінансової безпеки на ринку є захист від загроз, серед яких особливо небезпечні представляють незаконні дії фізичних осіб. Тому фізична фінансова безпека характеризується, в першу чергу, належним захистом фінансових коштів від безпосереднього фізичного доступу до них сторонніх осіб (грабунку) або від розкрадання та нецільового використання бюджетних коштів, якщо мова йде про державні фінансові ресурси. За сучасних умов складної криміногенної ситуації у світі та Україні зокрема питання забезпечення фізичної фінансової безпеки населення і суб'єктів господарювання є як ніколи актуальним. При цьому результати неправомірних дій є досить непередбачуваними: від викрадення та розкрадання майна і до створення надзвичайної ситуації на об'єкті (пожежа, руйнація, затоплення, аварія, тощо), які можуть відкрити доступ до фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. При цьому якщо забезпечення фізичної фінансової безпеки окремої особи може зводитись лише до примітивних превентивних заходів, щоб не допустити викрадення фінансових ресурсів, то у межах організації або на рівні держави забезпечення фізичної фінансової безпеки повинно бути одним із основних структурних елементів у організації їх діяльності, спрямованим зберегти фінансові ресурси від посягань сторонніх осіб або зловживання і неправомірних дій інсайдерів, що можуть призвести до фінансових втрат. В даному випадку має розроблятися відповідна концепція фізичної фінансової безпеки організації, в тому числі державної установи, яка повинна передбачати [7, с. 127]:

- визначення можливих загроз функціонуванню об'єктів підприємства або установи, ймовірних виконавців загроз (порушників);
- визначення найбільш незахищених місць на об'єкті, які забезпечені фінансовими ресурсами установи або підприємства, тобто ймовірних предметів фінансового захисту;

- оцінка уразливості предметів фінансового захисту установи або підприємства, тобто відповідності наявної системи фінансової безпеки виявленими загрозам;

- розробка пропозицій і здійснення необхідних заходів щодо забезпечення фізичної фінансової безпеки об'єкта.

Виходячи з вище наведеного, ми можемо дати ширше визначення фізичної фінансової безпеки. Ми пропонуємо розглядати дану категорію як сукупність правових норм, організаційних заходів і інженерно-технічних рішень, вкладених у захист фінансових інтересів та ресурсів суб'єкта господарювання (окремої людини, підприємства чи державної установи) від загроз злочинних протиправних дій фізичних осіб.

Завдяки досягненням науково-технічного прогресу, зокрема розвитку інформаційних технологій, людське суспільство досягло значних еволюційних звершень, які суттєво вплинули на розвиток економічної, соціальної, культурної та інших сфер. Проте джерело забезпечення науково-технічного прогресу є водночас і джерелом загрози нормальній життєдіяльності суспільства в цілому. Сьогодні жодна держава не в змозі захистити себе, використовуючи лише військово-технічні засоби. Безпека, в тому числі й фінансова, все більше стає комплексним завданням, яке включає політичні, економічні, інформаційні та інші заходи. З огляду на рівень розвитку інформаційних технологій у світі, саме забезпечення інформаційної фінансової безпеки держави, підприємств та організацій, окремої особи та населення в цілому є одним із основних чинників ефективності механізму фінансової та економічної безпеки держави загалом та формування необхідного рівня державного інформаційного суверенітету у фінансовій сфері.

Таким чином, інформаційну фінансову безпеку держави можна характеризувати ступенем захисту державних даних про фінансові ресурси та доступу до них в інформаційному полі, при якому спеціальні інформаційні фінансові операції, інформаційний тероризм, незаконне зняття фінансових ресурсів з рахунків за допомогою спеціальних технічних засобів та інші комп'ютерні злочини у фінансовій сфері не завдають суттєвої шкоди національним інтересам. На мікрорівні інформаційна фінансова безпека повинна забезпечуватись сукупністю політичних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на попередження, виявлення та нейтралізацію тих обставин, факторів і дій, які можуть завдати збитків чи зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів суб'єктів господарювання у фінансовій сфері.

Не менш важливою на сьогодні є юридична фінансова безпека, яка характеризується наявністю дієвої законодавчої нормативно-правової бази, що забезпечує захист фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави в цілому в правовому полі. При цьому нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки повинно включати його нормативне регулювання і виконання права як засобу управління стосовно сфери фінансової безпеки. Воно розуміє під цим також сприяння пошуку шляхів удосконалення існуючих та створюваних нових правових норм, необхідних для виконання принципово нових завдань у сфері фінансової безпеки держави, підприємств та організацій, окремої особи [4, с. 243]. Таким чином, нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки являє собою процес створення і підтримки якісних характеристик системи фінансової безпеки за допомогою упорядковуючого впливу нормативно-правових засобів.

Оснвою нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки складають формування та підтримка його нормативно-правової бази як юридичного засобу досягнення реальної упорядкованості системи фінансової безпеки держави. Сама ж нормативна база відображає організаційно-функціональний образ системи фінансової безпеки, виражений юридичною мовою і який відповідає її цільовому призначенню – забезпечити законні рамки функціонування системи фінансової безпеки. Арсенал юридичних засобів, при цьому, не звужується лише до законів. Відтак термін "юридична фінансова безпека" найбільш повно і точно відображає сутність та зміст розглядуваної нами категорії – врегулювання суспільних відносин у сфері фінансової безпеки за допомогою юридичного інструментарію.

Виходячи з наведених відів фінансової безпеки, ми можемо розглядати наступні способи її забезпечення: індивідуальний, професійний та державний та фінансовий.

Індивідуальний спосіб забезпечення фінансової безпеки характеризує захист власних фінансових ресурсів окремої людини та суб'єктів господарювання від потенційних фізичних, інформаційних чи правових посягань сторонніх осіб (забезпечення умов, за яких мінімізується ризик фізичного доступу інших осіб до власних фінансових ресурсів; нерозголошення інформації про електронні дані власних рахунків у банку та інше). При цьому, під здатністю суб'єкта захистити її чи інші фінансові ресурси розуміється не лише і не стільки його можливість відслідковувати динаміку умов, які встановлюються в суспільстві, проводити їх моніторинг, а здатність суб'єкта здійснювати на умови значний вплив, тим самим, зменшуючи ризик непередбачуваних фінансових втрат. Тобто, виходячи з цього, можна стверджувати, що індивідуальне забезпечення фінансової безпеки – це здатність людини та підприємства захистити свій добробут та фінансову стабільність незалежно від дій внутрішніх та зовнішніх факторів.

Джерелом загроз фінансовій безпеці людини та суб'єкта господарювання виступають дії тих людей, які переслідуючи власні цілі, досягають їх, використовуючи різні засоби впливу на інших без врахування їх потреб та інтересів, або просто вводячи в оману, діючи в супереч з їх інтересами та наносячи їм збиток. Це може бути діяльність абсолютно різних осіб – від політичних лідерів, державних та суспільних діячів, представників ЗМІ, партнерів по бізнесу до звичайних злодіїв. Проте окрім негативних впливів на рівень індивідуальної фінансової безпеки, які супроводжуються неправомірним посяганням на фінансові ресурси окремих фізичних осіб, свідомими або несвідомими діями окремих посадових осіб, способи індивідуального захисту власних фінансових ресурсів можуть

змінюватись під дією різних форс-мажорних обставин. Останні можуть бути результатом виникнення воєнних конфліктів, дестабілізації внутрішньополітичної ситуації, посилення соціальної напруженості, різкої зміни демографічної ситуації в країні, виникнення стихійного лиха та екологічних катастроф. Проте надзвичайні ситуації в економіці можуть бути викликані і суто економічними або політичними факторами, наприклад, рішеннями державних органів влади. Крім того, роботодавець теж може використовувати психологічні впливи, наприклад, щоб дешевше оплатити працю робітника, тим самим створюючи фінансову небезпеку для особистості.

Не слід забувати й про внутрішню складову фінансової безпеки окремої організації: фінансова загроза, яка може виникнути через чиюсь халатність, некомпетентність або просту випадковість; свідомі крадіжки, саботаж, хабарництво, розголошення комерційної таємниці та інші недобросовісні дії працівників. С.В. Васильчик виділяє чинники, які можуть вплинути на рівень фінансової безпеки організації, та які безпосередньо визначають індивідуальний спосіб її забезпечення [2, с. 124]:

- невідповідність кваліфікації співробітників до обійнятої посади;
- недостатня кваліфікація працівників;
- слабка організація системи управління персоналом;
- помилки у використанні трудових ресурсів організації;
- неякісні перевірки кандидатів під час прийому на роботу.
- зовнішній тиск на співробітників та інше.

При цьому до найпоширеніших видів порушень в процесі індивідуального забезпечення фінансової безпеки С.В. Васильчик відносить [2, с. 123]:

- афери з боку провідних спеціалістів (менеджерів і керівників середньої ланки, відповідальних за конкретний напрям бізнесу підприємства);
- отримання грошових коштів за певні несанкціоновані послуги ("відкат"), які призводять до втрат організації;
- фальсифікація сум "живих грошей" (готівки) у касі й сум на банківських рахунках, підrobка чеків підприємства;
- несанкціонований продаж і використання майна (власності) підприємства з корисливою метою;
- оплата роботи підставних фіктивних осіб;
- несанкціоновані операції із цінними паперами, матеріальними й нематеріальними активами підприємства;
- фальсифікація звітів про використання коштів, виділених на відрядження, "представницькі видатки", на інші потреби підприємства.

Тому, на нашу думку, індивідуальний спосіб забезпечення фінансової безпеки має включати не тільки запобігання та попередження зовнішніх негативних впливів на фінансовий стан організації, а й захист самого персоналу, створення сприятливих умов для його роботи та професійного розвитку, що зменшувало б ризик несанкціонованого використання активів, ресурсів та можливостей організації, що, в свою чергу, призводило б до фінансових втрат останньої.

В загальному вигляді індивідуальний спосіб забезпечення фінансової безпеки повинен формуватись на основі комплексу загроз, які здатні вплинути на фінансовий стан суб'єкта, серед яких варто виділити [5]:

- внутрішні загрози – власні негативні дії (неефективне фінансове планування та використання фінансових ресурсів). Джерелом небезпеки можуть бути індивідуально-психологічні особливості людини, які впливають на адекватність прийняття нею важливих рішень;
- зовнішні загрози – зовнішні негативні дії (негативні тенденції в економіці: непередумані реформи, рішення державних органів влади, спекулятивні операції);
- форс-мажорні обставини (стихійні лиха, страйки) та обставини, наближені до форс-мажорних (несприятливі законодавчі акти, ембарго, зміни валютного курсу та інше).

Таким чином, можна резюмувати, що індивідуальний спосіб забезпечення фінансової безпеки залежить від того, наскільки ефективно суб'єкт здатен уникнути можливих загроз та ліквідувати негативні наслідки деяких складових зовнішнього та внутрішнього середовища.

Професійний спосіб забезпечення фінансової безпеки характеризує захист фінансових ресурсів організації від свідомих чи несвідомих дій окремих осіб шляхом доручення організації захисних мір професіоналам – охоронним службам, адже серед основних напрямів діяльності останніх є забезпечення захисту грошових коштів, цінних паперів, інших фінансових активів, а також захист інформації про фінансові ресурси підприємства. Оскільки фінансові ресурси суб'єкта господарювання перебувають у постійному русі, потрібно гарантувати професійний спосіб забезпечення фінансової безпеки суб'єкта на всіх етапах – від отримання (або здавання) фінансових ресурсів у банку, до їх транспортування та тимчасового зберігання в касі підприємства. Кожна з таких ситуацій вимагає спеціальних знань та умінь, відповідного рівня професіоналізму в процесі забезпечення фінансової безпеки.

Державний спосіб забезпечення фінансової безпеки проявляється у формуванні механізму забезпечення фінансової безпеки через створення (вдосконалення) законодавчо-правової бази, відповідних інститутів, розробку та реалізацію заходів щодо підвищення (підтримки) рівня фінансової безпеки, їх моніторингу, аналізу та прогнозування основних індикаторів фінансової безпеки. Механізм забезпечення фінансової безпеки повинен чітко визначати об'єкти, інструменти, засоби і способи забезпечення безпеки у фінансовому секторі. Проте слід відмітити і те, що фінансова безпека не є продуктом одного державного відомства, її рівень залежить від рівня розвитку економіки, політики, демократії в суспільстві. Тому формування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки суттєво ускладнене процесами формування принципово нової для України моделі суспільства. Таким чином, державний спосіб забезпечення фінансової безпеки полягає у здатності її органів:

- забезпечувати стабільність економічного розвитку держави;
- забезпечувати стабільність платіжної системи та основних фінансово-економічних параметрів;
- нейтралізувати вплив світових криз і навмисних дій світових факторів, тінювних структур на національну економіку та фінансову систему зокрема;
- запобігати відтоку капіталу за кордон, в тому числі з реального сектора економіки держави;
- запобігати конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу та використання ресурсів національної бюджетної системи;
- запобігати правопорушенням у фінансовій сфері;
- найбільш оптимально для економіки країни залучати й використовувати кошти іноземних запозичень.

Фінансовий спосіб забезпечення фінансової безпеки досягається через створення фінансовими інститутами необхідних умов для забезпечення захищеності фінансових ресурсів їх клієнтів, а також через страхування фінансових ризиків суб'єктами господарювання, які пов'язані з використанням власних і позикових коштів, а саме [3, с. 19]:

- ризик фінансування – неотримання вчасно коштів для фінансування інвестиційних проектів;
- процентний ризик – ризик зміни процентної ставки у невідгодному для підприємства напрямку;
- ризик неспроможності повернути позикові кошти;
- ризик, пов'язаний з фінансовими інвестиціями (ризик знецінення коштів вкладених в різні цінні папери або ризик їх непогашення емітентом);
- ризик засновника (ризик зниження курсу акцій внаслідок проблем у фінансово-господарській діяльності);
- ризик контрагента (порушення розрахунково-платіжної дисципліни, кон'юнктурні коливання по збуту та постачанню, які викликають додаткові втрати фінансових ресурсів або недоотримання прибутку);
- валютний ризик (ризик зміни валютного курсу у несприятливому для підприємства напрямку);
- ризик, пов'язаний з реальними інвестиціями (витрачання коштів на обладнання, яке не надало очікуваного економічного ефекту);
- ризики, пов'язані зі зміною купівельної спроможності грошей;
- податковий ризик, який дуже поширений і має істотний вплив на результати фінансової діяльності суб'єктів господарювання;
- інші ризики.

Фінансовий спосіб забезпечення фінансової безпеки передбачає поділ сукупності фінансових ризиків за способом їх фінансування на ті, що підлягають обов'язковому страхуванню і ті, що не підлягають. До тих, що підлягають страхуванню належать страхування договорів поставок, несплати за виготовлену та реалізовану продукцію, неповернення кредитів, виконання зобов'язань по обслуговуванню облігацій, страхування інвестиційних ризиків, ризику засновника. Не підлягають обов'язковому страхуванню ризики пов'язані зі зміною валютних курсів і ризики по придбанню і продажу цінних паперів. Для таких операцій в фінансовій діяльності підприємств передбачені нестрахові методи фінансування ризику (хеджування, опціони, ф'ючерси та інше).

Аналіз складових та комплексу загроз фінансовій безпеці, виокремлення її основних аспектів, підсистем, видів та способів забезпечення дозволили нам системно оцінити дане поняття (рис. 1).

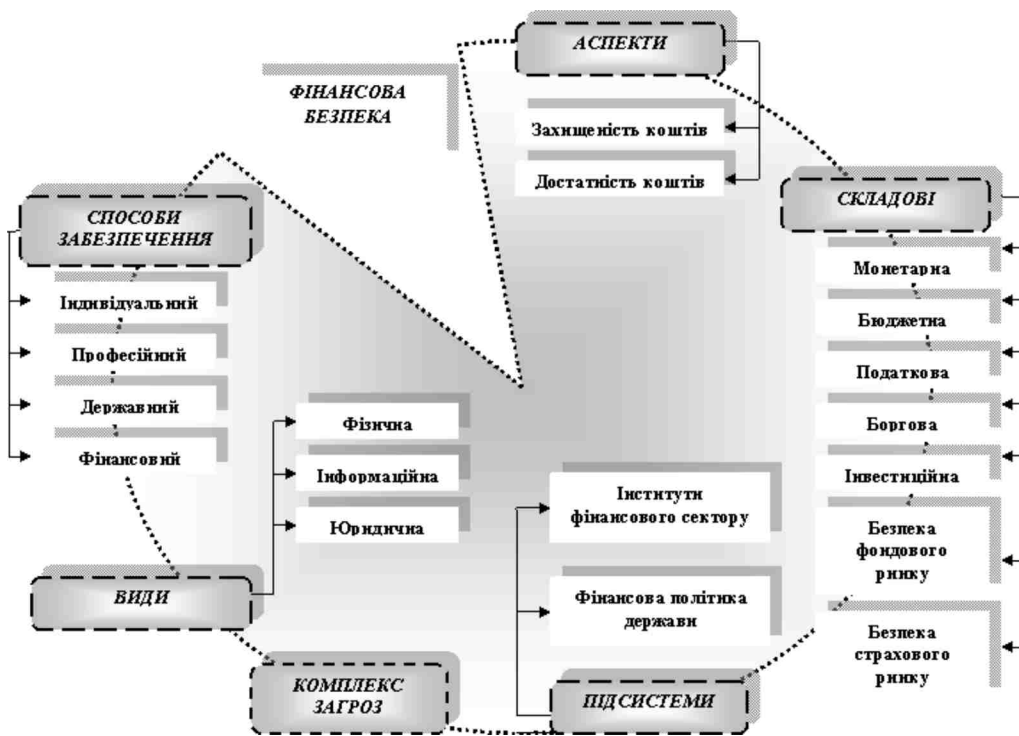

Рис. 1. Системні характеристики фінансової безпеки

ВИСНОВКИ. Системний аналіз фінансової безпеки дав можливість сформувати чітке уявлення про дане поняття як об'єкт дослідження та показав її багатогранність, адже нам вдалось не тільки проаналізувати основні підходи вчених до розуміння даної категорії та запропонувати власне бачення сутності цього поняття, але й визначити ключові характеристики фінансової безпеки. Результати проведеного дослідження актуалізуються з огляду на те, що процес забезпечення фінансової безпеки на всіх рівнях сьогодні є якісною основою стратегічних перетворень в державі в цілому, що стає передумовою сталого фінансового розвитку України та її регіонів.

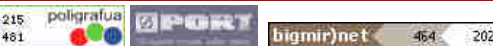
ЛІТЕРАТУРА.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: КНЕУ, 2004. – 759 с.
2. Васильчик С.В. Кадрова безпека підприємства – основа економічного розвитку / С.В. Васильчик, І.Р. Мацюняк // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12. – С. 122-128.
3. Журавка О.С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / О.С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. – 2007. – Вип. 7. – С. 16-24.
4. Ліпкан В.А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України: монографія / В.А. Ліпкан. – К.: Текст, 2005. – 350 с.
5. Ложкін Г.В. Економічна безпека особистості // Г.В. Ложкін // Персонал. – 2003. – № 3. – С. 78-81.
6. Нечипорук Л.В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації // Л.В. Нечипорук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2012. – С. 281-298.
7. Попович В.М. Сутність економіко-кримінологічної трансформації організаційно-управлінських та фінансово-правових елементів теорії детінізації економіки / В.М. Попович // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. – №2. – С. 124-131.
8. Шинази Г.Дж. Сохранение финансовой стабильности / Г.Дж. Шинази // Вопросы экономики (МВФ). – 2005. – №36. – С. 23-27.

REFERENCES.

1. Baranovskyy, O.I. (2004) *Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiya otsinky ta mekhanizmy zabezpechennya)* [Financial security in Ukraine (assessment methodology and tools of support)], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Vasylychuk, S.V. and Matsyuniak, I.R. (2009), "Personnel security of a company as basis of economic development", *Naukovy visnyk natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 19.12, pp. 122-128.
3. Zhuravka, O.S. (2007), "Problematic aspects of financial risk insurance in Ukraine", *Problemy i perspektivy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats*, vol. 7, pp. 16-24.
4. Lipkan, V.A. (2005) *Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnya u sferi natsional'noyi bezpeky Ukrainy* [Theoretical and methodological basis in the field of national security of Ukraine], Tekst, Kyiv, Ukraine.
5. Lozhkin, H.V. (2003), "The economic security of the individual", *Personal*, vol. 3, pp. 78-81.
6. Nechyporuk, L.V. (2012), "Increasing threats to the financial security of the state in terms of financial globalization", *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy*, vol. 1, pp. 281-298.
7. Popovych, V.M. (2001), "The essence of economic and criminological transforming organizational-administrative, financial and legal elements of the theory of the shadow economy", *Visnyk Odes'koho instytutu vnutrishnikh sprav*, vol. 2, pp. 124-131.
8. Shynazy, H.Dzh. (2005), "Preserving financial stability", *Voprosy ekonomiki (MVF)*, vol. 36, pp. 23-37.

Надійшла до редакції 05.03.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"